

(SJIF) Impact Factor-7.675

ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed & Refreed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

February - 2021

ISSUE No - CCXLIV (274)

Impact of COVID-19 on Higher Education

Chief Editor

Prof. Virag S. Gawande

Director

Aadhar Social

Research & Development

Training Institute Amravati

Executive Editors

Dr. Amol Bhuyar / Dr. Dinesh Deore

G. T. Patil College Nandurbar (M.S.)

Editor

Dr. Mahendra Raghuwanshi

G. T. Patil College Nandurbar (M.S.)

The Journal is indexed in:

Scientific Journal Impact Factor (SJIF)

Cosmos Impact Factor (CIF)

International Impact Factor Services (IIFS)

PRINCIPAL
T.S.'s Smt. V. U. Patil Arts &
Science College
Late Dr. B. S. Desale Science College
Sakri, Tal. Sakri, Dist. Dhule

कोरोना महामारीचा प्रकोप: महाराष्ट्र शासनाचे प्रभावी आपत्ती व्यवस्थापन

शरद बाबुराव सोनवणे

सहाय्यक प्राध्यापक - राज्यशास्त्र विभाग श्रीमती विमलबाई उत्तमराव पाटील कला

वकै.डॉ.भास्कर सदाशिव देसले विज्ञान महाविद्यालय, साक्री जि.धुळे - ४२४३०४

सारांश (Abstract)

भारतात कोविड-19 विषाणूचा पहिला रुग्ण मार्च 2020 मध्ये महाराष्ट्र राज्यात सापडला आणि त्यानंतर संपूर्ण राज्यात व देशभरात कोरोना महामारीचा प्रसार सुरू झाला. यामुळे संपूर्ण देशावर कोरोना आपत्ती कोसळून देशभर लॉकडाऊन जाहीर करावे लागले. या संकटकाळात महाराष्ट्र शासन व प्रशासनाने प्रयत्नांची पराकाष्ठा करून कोविड-19 विषाणूच्या प्रसारावर बहुतांशी नियंत्रण मिळवले. त्यासाठी शासनाची सर्व भिस्त ही प्रामुख्याने आरोग्य कर्मचारी व पोलिस प्रशासन यांच्यावर होती, त्यांनी आपले कर्तव्य चोखपणे बजावले. याप्रकारे, कोरोना महामारीचा प्रादुर्भाव नियंत्रणासाठी शासनाने प्रभावीपणे राबविलेल्या विविध उपाययोजनांचा थोडक्यात परामर्श प्रस्तुत शोधनिबंधात घेतला आहे.

प्रस्तावना

संपूर्ण जगभरात कोरोना महामारीने थैमान घातले असतांना त्याचा प्रकोप भारतातही झाला. विशेष करून महाराष्ट्रामध्ये त्यातही मुंबई, पुणे, नागपूर व औरंगाबाद अशा महानगरांमध्ये तर कोरोना महामारीने कहरच केला होता. त्यामुळे संपूर्ण देशावर आणि राज्यावर कोरोना आपत्ती कोसळली. महाराष्ट्रात अनेक राज्यातील लोक कामधंद्यासाठी येऊन राहत असल्यामुळेही महाराष्ट्र राज्यातील कोरोना आपत्ती अधिक गंभीर बनली. अशा संकटकाळात महाराष्ट्र शासन व प्रशासनाने या आपत्तीचा मुकाबला करण्यासाठी जी प्रयत्नांची शर्थ केली, त्याचा आढावा घेण्याचा प्रयत्न प्रस्तुत शोधनिबंधात केला आहे.

कोरोनाविषाणूचा प्रादुर्भाव थांबविण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाचे युद्धपातळीवरचे प्रयत्न

महाराष्ट्रात कोरोनाचा पहिला रुग्ण 9 मार्च 2020 रोजी आढळून आला असला तरी राज्य शासनाने खबरदारीच्या उपाययोजना जानेवारी महिन्यापासूनच सुरू केल्या होत्या. त्यासाठी 'एपिडेमिक ऍक्ट' लागू करण्यात येऊन रुग्णांच्या हिताच्या दृष्टीने या कायद्याची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यात आली. त्याचबरोबर मॉल, चित्रपटगृहे, शाळा, कार्यालये बंद करण्याबाबत टप्प्याटप्प्याने निर्णय घेण्यात आला. पुणे, पिंपरी-चिंचवड, नागपूर तसेच मुंबईतही कोरोनाचे रुग्ण आढळल्यानंतर महाराष्ट्रात टाळेबंदी करण्याचा निर्णय झाला आणि मुंबईची जीवनवाहिनी अशी ओळख असलेली लोकल सेवाही बंद झाली. त्यानंतर राज्य शासनाने सामान्य माणसाला केंद्रस्थानी ठेवून विविध निर्णय घेतले. रुग्णांची वाढती संख्या लक्षात घेऊन खाजगी रुग्णालयातील 80 टक्के खाटा शासनाने ताब्यात घेतल्या.¹ मुंबईमध्ये दहा ते पंधरा दिवसांच्या कालावधीत 'जम्बो कोविड सेंटर्स' उभारण्यात आली. तसेच मार्च, एप्रिल, मे 2020 याकाळात दररोज राज्याचे मुख्यमंत्री, उपमुख्यमंत्री, गृहमंत्री व आरोग्यमंत्री हे सर्व जिल्हाधिकारी आणि विभागीय

आयुक्तांशी सतत संपर्कात राहून परिस्थितीचा आढावा घेत होते.तसेच जनतेशी दूरसंचार साधनांद्वारे संवाद साधून लोकशिक्षण करत होते.

दरम्यान केंद्र सरकारच्या नियामक टीमने 5 मे 2020 रोजी मुंबईचा दौरा करून नजीकच्या काळात या शहरांमध्ये हजारो मृत्यू होण्याची भीती व्यक्त केली होती. तसेच काहींनी मुंबई शहर लष्कराच्या ताब्यात सोपवण्याची मागणी केली होती. परिणामी मुंबईत दहशतीचे वातावरण पसरले होते.परंतु या संकटावर महाराष्ट्र सरकार आणि मुंबई महानगरपालिका यांनी अत्यंत संयमाने आणि नियोजनबद्ध पद्धतीने मात करत कोरोना नियंत्रणाचे 'धारावी मॉडेल' विकसित केले.तसेच कोरोना चाचणीसाठी राज्यातील प्रयोगशाळांची संख्या वाढविण्यात येऊन राज्यात सर्वसामान्य जनतेसाठी कोरोना चाचणी व मास्क'च्या किंमती देखील माफक करण्यात आल्या.यामुळे महाराष्ट्र शासनाला कोरोना महामारीचा वाढता प्रसार नियंत्रित ठेवणे शक्य झाले.

कोरोनाविषाणूचा प्रसार नियंत्रणाचा 'धारावी पॅटर्न' : जागतिक आरोग्य संघटनेकडून कौतुक

देशातील इतरराज्याच्या तुलनेतमहाराष्ट्रातकोरोना महामारीचा प्रादुर्भाव अधिक असल्यामुळे मुंबई, पुणे यासारख्या दाट लोकवस्तीच्या शहरांमध्ये कोरोनाचा प्रसार अधिक वेगाने झाला होता.मुंबईच्या धारावी झोपडपट्टीतकोरोनाचे रुग्ण मोठ्या संख्येने सापडत असल्यामुळे मुंबईत केंद्रीय आरोग्य मंत्रालयाचे पथक आले होते. धारावीची पाहणी केल्यावरतेथील स्थिती कशी नियंत्रित होणार? असा प्रश्न त्यांना पडला होता. खरेतर संपूर्ण मुंबईचेच काय होणार हा प्रश्न त्यांच्यासमोर होता. मात्र मुंबई महापालिकेने धारावीतील जवळपास 90 हजार संशयितांच्या चाचण्या केल्या. संपूर्ण देशातही एवढ्या चाचण्या कोणत्याही राज्याने केल्या नव्हत्या. यासाठी निश्चित व नियोजनबद्ध धोरण आखून व वैद्यकीय क्षेत्रातील तज्ज्ञ डॉक्टरांचे सतत मार्गदर्शन घेतले. मुंबईची लोकसंख्या, घनता, झोपडपट्टी विभाग यासह अनेक गोष्टी विचारात घेऊन योजनाबद्ध पद्धतीने काम करत धारावीतील लोकसंख्येच्या घनतेचा विचार करून मुंबईत 75 हजार जणांसाठी संस्थात्मक क्वारंटाइनची व्यवस्था केली. तसेच जास्तीतजास्त स्क्रिनिंग करण्यावर भर दिला व यासाठी खासगी डॉक्टर व रुग्णालयांची मदत घेतली. या पॅटर्नमध्ये जास्तीतजास्त लोकांची तपासणी करून आवश्यक असलेल्या लोकांची चाचणी करून त्यानंतर उपचारांची व्यवस्था व त्यांना क्वारंटाइन केले जात होते. यासाठी शासकीय यंत्रणेबरोबरच स्थानिक खासगी डॉक्टरांना विश्वासात घेतल्यामुळे जलदगतीने जास्तीतजास्त लोकांची तपासणी करणे शक्य झाले. कारण स्थानिक डॉक्टरांमुळे लोकही पुढे येऊन सहकार्य करत होते.धारावीत प्रामुख्याने हातावर पोट असलेले लोक राहात असल्यामुळे प्रशासनाने 19 हजार लोकांची सकाळ, संध्याकाळ जेवणाची व्यवस्था करतत्यांना रोज 38 हजार अन्नाची पाकिटे पुरविली. तसेच 20 हजार कुटुंबांना स्वयंसेवी संस्थांच्या मदतीमधून धान्य वितरीत केले. साधारणपणे 520 एकरात पसरलेल्या धारावीत दाटीवाटीने घरे असून त्यात साधारणतः8 लाख लोक राहतात.मात्र तेथे केवळ 400 ते 500 सार्वजनिक शौचालये³असल्यामुळे कोरोना बाधित व्यक्तींनाशोधून त्यांच्यावर उपचार करणे हे एक मोठे आव्हान होते.तरीही मुंबईतील धारावी झोपडपट्टी मधील कोरोनाचा प्रसार रोखण्यात सरकारने यश मिळविले.यासाठी जागतिक आरोग्य संघटनेने'धारावी पॅटर्न'ची दाखल घेऊन महापालिका प्रशासन व महाराष्ट्र शासनाचे कौतुक केले. त्यानंतर फिलिपिन्स या देशाने कोरोना प्रादुर्भाव रोकण्यासाठी धारावी पॅटर्न'चे अनुकरण करण्याचा निर्णय घेतला.पुढे संपूर्ण भारतात आणि महाराष्ट्रातही हळुहळू व टप्प्याटप्प्याने अनलॉक'ची प्रक्रिया सुरु होऊन प्राथमिकतेनुसार निर्बंध उठविले जाऊ लागले. मात्र कोरोनाचे संकट संपलेले नव्हते.

'माझे कुटुंब, माझी जबाबदारी' : जनजागृती व लोकसहभाग केंद्रित योजना

राज्यातील कोरोना प्रादुर्भाव रोखण्यासाठी मुख्यमंत्री उद्धव ठाकरे यांच्या संकल्पनेतून 'माझे कुटुंब, माझी जबाबदारी' योजना राबविण्यात आली. अतिशय सोप्या भाषेत प्रभावी संवादाच्या माध्यमातून ही संकल्पना समाजामध्ये रुजवून सर्वसामान्यांमध्ये आत्मविश्वास जगविण्याचे काम या माध्यमातून झाले. कोणत्याही वैद्यकीय चळवळीचा दीर्घकालीन लाभ मिळवून देण्यासाठी समाजाचा सहभाग अतिशय महत्वाचा असल्यामुळे लोकांना त्यासंबंधीचे ज्ञान देऊन त्यांचे सक्षमीकरण करणे गरजेचे असते. त्यादृष्टीने कोरोना विरुद्धच्या लढाईसाठी समाजात जनजागृती करण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने 'माझे कुटुंब, माझी जबाबदारी' ही योजना सुरु केली. या योजनेच्या माध्यमातून मास्कचा वापर, सुरक्षित अंतर आणि वारंवार हातधुणे या अतिशय मूलभूत दक्षतांची माहिती करून देत कोरोना विरुद्ध लोक लढा उभारला. या योजनेच्या द्वारे सरकारने समाजाला देखील त्यांच्या जबाबदारीची जाणीव करून दिली. त्यासाठी मुख्यमंत्र्यांनी 'मी जबाबदारी घेतो, तुम्ही खबरदारी घ्या' असे आवाहन जनतेला केले होते. या योजनेच्या माध्यमातून खूप प्रभावीपणे आरोग्य संवाद साधण्यात येऊन कोरोना विरुद्धच्या लढ्यात प्रत्येक कुटुंब हे एकघटक मानून राज्यात सामूहिक सामाजिक फौज उभारण्यात आली.⁴ त्यामुळे समाजात एक प्रकारची मानसिक प्रतिकारक शक्ती निर्माण झाली.

'माझे कुटुंब, माझी जबाबदारी' ही योजना राज्यात दोन टप्प्यात राबविण्यात आली. पहिल्या टप्प्यात 99 टक्के म्हणजे 2.76 कोटी घरांपैकी 2.74 कोटी घरांचे सर्वेक्षण करण्यात आले. त्यामाध्यमातून 12.43 कोटीपैकी 11.92 कोटी लोकांशी थेट संपर्क साधण्यात आला. दुसऱ्या टप्प्यात 98 टक्के म्हणजे 2.70 कोटी घरांशी व 10.01 कोटी (81 टक्के) व्यक्तींशी थेट संपर्क साधण्यात आला. या दोन्ही टप्प्यांत प्रशिक्षित पथकाद्वारे राज्यातील घराघरांना प्रत्यक्ष भेट देऊन प्रत्येक व्यक्तीची ताप व ऑक्सिजन पातळी यांची तपासणी करून इतर आजारांची चौकशी करण्यात आली. तसेच त्यांना कोरोना प्रतिबंधासाठी आरोग्य शिक्षण देण्यात आले. या योजनेअंतर्गत करण्यात आलेल्या या सर्वेक्षणानुसार 3.57 लाख ILI / SARI रुग्णांपैकी सुमारे 3.22 लाख रुग्णांची कोविड तपासणी करण्यात येऊन कोविड-19 संसर्ग झाल्याचे आढळून आलेल्या 51 हजार रुग्णांना वेळीच उपचार करण्यात आले. या योजनेच्या माध्यमातून आरोग्य पथकाने घरोघरी भेटी देऊन केलेल्या सर्वेक्षणांमध्ये मधुमेह असलेले 8.70 लाख, उच्चरक्तदाब असलेले 13 लाख, हृदयविकार असलेले 73 हजार, कर्करोग असलेले 17 हजार आणि इतर आजाराचे 1 लाख असे एकूण सुमारे 24 लाख कोमॉर्वीड रुग्ण आढळले. त्यांना आवश्यकतेनुसार पुढील उपचाराची सोय करण्यात आली. याप्रकारे महाराष्ट्र सरकारने राबविलेल्या कोरोना प्रतिबंधात्मक उपाययोजनांमुळे राज्यात कोरोना'ची दुसरी लाट आली नाही. एकीकडे दिल्ली, राजस्थान आणि पाश्चिमात्य देशांत पुन्हा एकदा कोरोना'चा उद्रेक झाला असतानाही महाराष्ट्रातील दैनंदिन रुग्ण संख्या कमी होत गेली. याप्रकारे दोन महिने राबविण्यात आलेल्या 'माझे कुटुंब माझी जबाबदारी' या अभियानांतर्गत 12 हजार आरोग्य कर्मचारी हे राज्यातील जनतेची आरोग्य तपासणी करण्यासाठी दोनदा 35 लाख कुटुंबांपर्यंत पोहोचले. त्यानंतर 'नो मास्क नो एंट्री' हे अभियान सुरु करण्यात येऊन वसस्थानके, बसेस, ट्रेने, बसस्थानके, कार्यालयांमध्ये हा संदेश आलेली

भित्तीचित्रे आणि स्टिकर्स चिटकविण्यात आली.तसेच मास्क न घातलेल्या 5 लाखाहून अधिक लोकांना दंड आकारण्यात आला.⁶

पुढे भारतात कोरोनावरील लसी'ला मान्यता देण्यात येऊन जानेवारी 2021 मध्ये भारतभर प्रथम कोरोना योध्यांसाठी लसीकरण सुरु झाले. तत्पूर्वी महाराष्ट्रातील कोरोना महामारीचा प्रादुर्भाव कमी होऊन, रुग्णसंख्येतही खूप घट झाली व मृतांचा आकडाही घटला.

तक्ता क्र.१

राज्यातील रुग्णसंख्येचा आलेख⁷

महिना	मार्च (२०२०)	एप्रिल	मे	जून	जुलै	ऑगस्ट	सप्टें.	ऑक्टो.	नोव्हें.	डिसें.	जाने. (२०२१)
रुग्ण संख्या	१,६९	१०,७६	४१,०७१	३९,६८३	५६,४०८	४०,२६५	७०,८३७	५४,१५५	२७,९४३	१८,५७५	११,०७९

अशाप्रकारे, कोरोना विरुद्धच्या लढाईत भारत सरकारने व महाराष्ट्र शासनाने अत्यंत प्रभावीपणे राबवलेल्या अनेक उपयोजनांमुळे प्राथमिक अवस्थेतील यश मिळत असल्याचे दिसून येत आहे. तरीपण अजूनही निम्मी लढाई बाकी असल्याचे विसरता येणार नाही.

शिवभोजन थाळी योजना : लॉकडाऊन काळातील गोरगरिबांचे अन्नछत्र

महाराष्ट्र शासनाने राज्यात 26 जानेवारी 2020 रोजी शिवभोजन योजनेचा शुभारंभ करून राज्यातील गोरगरीब नागरिकांना 10 रुपयांत शिवभोजन थाळी उपलब्ध करून देण्यात आली. पुढे मार्च महिन्यात कोरोना विषाणूच्या प्रादुर्भावाच्या पार्श्वभूमीवर राज्यातील गोरगरीब, शेतकरी, मजूर व विद्यार्थी वर्ग उपाशी राहू नये यासाठी शासनाने 5 रुपयात गरजूंना जेवण देण्याचा निर्णय घेतला. 8त्याचा अनेक असहाय्य गरजवंत व भुकेलेल्या जनतेस लाभ झाला.

महाराष्ट्र शासनाने शिवभोजन योजना सुरु केल्यापासून जानेवारी महिन्यात 79,918 फेब्रुवारीत 4,67,869 तर मार्च महिन्यात 5,78031 नागरिकांनी या योजनेचा लाभ घेतला. त्यानंतर कोरोनाचा प्रादुर्भाव रोखण्यासाठी केंद्र सरकारने लॉकडाऊनघोषित केल्यावर एप्रिलमहिन्यात 24,99257, मे मध्ये 33,84,040 तर जून महिन्यात 30,96,232 इतक्या लोकांना 'शिवभोजन थाळी' योजनेचा लाभ मिळाला. तसेच लॉकडाऊन सुरु झाल्यावर जुलै महिन्यात 30,03,474 ऑगस्ट'मध्ये 30,60,319 सप्टेंबर'मध्ये 30,59,176 ऑक्टोबर'मध्ये 31,45,063, नोव्हेंबर'मध्ये 28,96,130 डिसेंबर'मध्ये 28,65,943 तर 20 जानेवारी 2021 पर्यंत 19,26,054 एवढ्या गरजू नागरिकांना शिवभोजन थाळीचा लाभ मिळाला. अशाप्रकारे शिवभोजन थाळी वितरणाचा विक्रम झाला असून 20 जानेवारी 2021 पर्यंत 3 कोटी नागरिकांना योजनेचे लाभार्थी ठरले आहेत.⁹ याप्रकारे राज्यातील गरीब, मजूर व कामगार वर्गाला या योजनेचा फायदा होत असल्यामुळे ह्या योजनेचे यश हे ठाकरे सरकारच्या लोकप्रिय कामगिरीत भर टाकणारे आहे. महत्वाचे म्हणजे कोरोना महामारीच्या तीव्रतेच्या काळात रोजगार बुडालेल्या व हातावर

पोट असलेल्या अहाय्य अशा गोरगरीब जनतेसाठी ही शिवभोजन थाळी योजना जीवनदायिनी ठरली असल्याचे दिसते.

देशभर पहिल्या टप्प्यातील लसीकरणाला सुरुवात आणि नवीन कोरोना विषाणूचे आव्हान

नववर्षाच्या सुरुवातीलाच कोरोनाविरुद्ध भारतात जगातील सर्वात मोठी लसीकरण मोहीम सुरू झाली. पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या हस्ते ऑनलाइन पद्धतीने 'सर्वे भवन्तु सुखिनः सर्वे संतु निरामया'या श्लोकाने प्रारंभ या मोहिमेचा शुभारंभ झाला आणि दिल्लीत मनिष कुमार नामक स्वच्छता कर्मचाऱ्याला देशातील पहिला डोस देण्यात आला.¹⁰याप्रकारे, गेले दहा महिने सुरू असलेले कोरोनामाथी विरोधातील युद्ध जिंकून कोरोनाला हद्दपार करण्याची सुरुवात देशभरात 16 जानेवारी 2021 पासून झाली. लसीकरणाच्या पहिल्या दिवशी देशभरातील एक लाख सहा हजार कोरोना योद्ध्यांना लसीची पहिली मात्रा देण्यात आली.¹¹महाराष्ट्र राज्याचे मुख्यमंत्री उद्धव ठाकरे यांच्या हस्ते मुंबईतील वीकेसी येथील कोरोना लसीकरण केंद्राचे उद्घाटन होऊन राज्यातील लसीकरणाच्या मोहिमेचा श्रीगणेशा झाला. यावेळी बोलताना ते म्हणाले की, कोरोना'वरील लसीकरणाचा कार्यक्रम हे एक क्रांतिकारक पाऊल असले तरी लस घेतल्यानंतर देखील सर्वांनी 'मास्कचा वापर', 'हात धुणे' आणि 'सुरक्षित अंतर' या त्रिसूत्रीचा विसर पडू देता कामा नये.¹² कारण अजूनही कोरोना विषाणू संपूर्णपणे नाहीसा झालेला नसून ब्रिटन व इतर पाश्चिमात्य देशांमध्ये कोरोनाचा नवीन उतपरिवर्तित विषाणू आला असून तो अधिक घातक असल्याचे पुरले मिळाले असल्याची माहिती ब्रिटनचे पंतप्रधान बोरीस जॉन्सन यांनी दिली आहे.या नव्या कोविड -19 विषाणूच्या प्रकाराचा संसर्ग झालेल्या भारतातील लोकांची संख्या 150 वर पोहोचली असल्याचे केंद्रीय आरोग्य मंत्रालयाने म्हटले आहे.¹³म्हणून कोरोनावर जरी लस निघाली असली तरी नव्या कोरोना विषाणूचे आव्हान निर्माण झाले असल्याचे दिसते आणि या आपत्तीचे देखील निवारण करण्यासाठी नागरिकांनी शासन निर्देशांचे पालन गरजेचे आहे.

निष्कर्ष

एकंदरीत महाराष्ट्र शासनाने राज्यातील कोरोना महामारीचा प्रादुर्भाव कमी करण्यासाठी युद्धपातळीवर प्रयत्न करित आज त्यामध्ये मोठ्या प्रमाणावर नियंत्रण मिळवल्याचे दिसते. यासाठी महाराष्ट्राचे शासन व प्रशासन यांनी अतिशय चोखपणाने काम केलेले आहे. कोरोना विषाणूचा प्रसार थांबविण्यासाठी कोरोना संशयित रुग्णांना विलगीकरण कक्षात ठेवण्यात आले. तर कोरोना बाधित रुग्णांवर आवश्यक वैद्यकीय उपचार करण्याच्या दृष्टीने सरकारने खूप दक्षता घेतल्याचे दिसते. याबरोबरच मुख्यमंत्री आणि आरोग्यमंत्री यांनी सातत्याने राज्यातील जनतेला कोरोनासंबंधी माहिती देऊन जनतेचस आरोग्य शिक्षणही दिले. त्याचाही सकारात्मक परिणाम जनतेत दिसून आला. तसेच सरकारची महत्वकांक्षी शिवभोजन थाळी योजना लॉकडाऊन काळात गोरगरीब जनतेसाठी अन्नछत्र ठरली. कारण या काळात फक्त पाच रुपयात गोरगरिवांसाठी शिवभोजन थाळी देण्याचा जो निर्णय महाराष्ट्र शासनाने घेतला होता, त्याचा अनेक गरजू लोकांना त्याचा फायदा झाला. अशाप्रकारे कोरोना महामारीमुळे निर्माण झालेली आपत्ती हाताळत असताना महाराष्ट्र शासनाने केलेले नियोजन व राबविलेल्या उपाय योजना या प्रभावशाली होत्या. त्यामुळेच या कोरोना आपत्तीला हातावाहेर न जाऊ देता व्यवस्थितपणे हाताळत ती नियंत्रित ठेवणे शक्य झाले. याचे संपूर्ण श्रेय महाराष्ट्राचे शासन व प्रशासन यांचेच आहे, असे म्हणावे लागेल. 16 जानेवारी 2021 पासून संपूर्ण देशासह राज्यात कोरोना प्रतिबंधात्मक लसीकरण मोहिम सुरू झाली. तरीदेखील नव्याने आलेल्या नवीन कोरोना विषाणूचा सामना करण्यासाठी राज्यातील जनतेने जागू राहणे गरजेचे

असल्याचे सांगत मुख्यमंत्र्यांनी जनतेला कोरोना विषाणूविरुद्धच्या युद्धात जिंकण्यासाठी घ्यावयाच्या दक्षतेची त्रिसूत्री सांगितली असून त्याचे अनुपालन करणे राज्यातील जनतेचे कर्तव्य आहे. तरच नव्या कोरोनाविषाणूला हद्दपार करणे आपणास शक्य होईल.

संदर्भसूची

1. मार्मिक, दि. 26 डिसेंबर 2020, पृ.19
2. बुलेटिन ऑफ युनिक अकॅडमी, जानेवारी 2019, पृ.9
3. <https://www.loksatta.com/mumbai-news/mumbais-dharavi-pattern-for-corona-control-scj-81-2149553/>
4. मार्मिक, दि. 26 डिसेंबर 2020, पृ.15
5. कित्ता, पृ.21
6. बुलेटिन ऑफ युनिक अकॅडमी, जानेवारी 2019, पृ.9
7. सकाळ (जळगाव आवृत्ती), दि. २० जानेवारी २०२१, पृ.७
8. <https://marathi.abplive.com/news/maharashtra/maharashtra-shiv-bhojan-thali-3-crore-citizens-tasted-shivbhojan-thali-claims-government-854455>
9. कित्ता
10. दिव्य मराठी, दि. 17 जानेवारी 2021, पृ.1
11. लोकसत्ता, दि.17 जानेवारी 2021, पृ.1
12. सकाळ, दि.17 जानेवारी 2021, पृ.1
13. लोकसत्ता, दि. 24 जानेवारी 2021, पृ.4